DISSERTATIONE INAUGURALI MEDICA,

TIMORIS ET TERRORIS IN PESTE NOXAM,

ADNUENTE PROPITIO NUMINE
ET
CONSENTIENTE GRATIOSA FACULTATE MEDICA
PRÆSIDE

DN. GEORGIO DANIEL COSCHWITZ,

MED. DOCT. EJUSDEMQVE IN ACAD. FRIDERICIANA PROF.
PUBL. ORDIN. ET POTENTISS. PORUSS. REGIS IN COMITATU MANSFELDENS. ET APUD PALATINOS HALENS. PHYSICO
MERITISSIMO,

PATRONO, PRÆCEPTORE, AC PROMOTORE
SUMMO HONORIS CULTU DEVENERANDO

PRO GRADU DOCTORIS

SUMMISQVE IN ARTE SALUTARI HONORIBUS,
INSIGNIBUS AC PRIVILEGIIS MORE MAJORUM
SOLENNI OBTINENDIS

HORIS LOCOQVE COSVETIS
ANNO MDCCXXII D. AUG.
Publico ac Placido Eruditorum Examini ſubjiciet

CHRISTIANUS SIGISMUNDUS FINGER.
Sorav. Luſatus.

HALÆ-MAGDEB.
TYPIS JOHANNIS MONTAGII, ACAD. TYPOGR.

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA
DE
TIMORIS ET TERRORIS NOXA IN PESTE.

PROOEMIUM.

Imorem ipſa Peſte pejorem eſſe, per tritum vulgi proverbium in omnes notum eſt, quo communiter indigitatur, ipſam peſtem tantam haud edere ſtragem per ſe & ex ſua natura, neque tot hominum facile correpturam eſſe, niſi plurimi illorum ex nimio timore dictum morbum tantopere perhorreſcerent, ut præ timore, & quaſi per imaginationem ipſi obnoxii fierent. Teſtantur

 hac

hac de re plurimi ac gravissimi authores, se obser-
vasse permultos cum nullo infecto communionem
habuisse, nec ullum peste infectum vidisse, & tamen
ex solo metu atque timore, a strepitu curruum fu-
nebrium incusso, peste correptos fuisse & occubu-
isse. Non latet Medicos quanta sit vis ac efficacia
timoris, metus, atque terroris, in producendis ac
fovendis aliis gravissimis morbis, quemadmodum
id Praxin exercentibus toto die occurrit, quando
Variolæ atque morbilli apud multos ægrotos a
timore ac metu prima initia capiunt; & ex adspe-
ctu alius variolosi aut morbillosi, aut ejus, qui sal-
tem vestigia variolarum adhuc in facie gerit, quis
variolis corripitur: vel quando petechiales ac pur-
puratæ febres eodem modo propagantur: quod
tamen non solis ejusmodi contagiosis febrilibus
affectibus commune existit, sed aliis quoque affe-
ctibus familiare esse solet. Quis enim nescit sca-
biem aliquando ægrotantes simili modo corripe-
re, quando quis sensibilioris indolis scabiosum vi-
dens horrore ac metu perculsus, ne simile quid
forsan experiatur, ipsique contingat; mox quasi
putans se jamjam correptum esse, sensum molesti
pruritus percipit, quo ad scalpendum invitatur,

&

& ſucceſſu temporis verus ſcabioſus evadit. Epilepſiam, Apoplexiam aliosque graviores morbos haud raro originem timori ac terrori debere, demonſtratione diffuſa haud indiget, cum toto die ejusmodi exempla occurrant, quæ hancce veritatem confirmant. Ut autem Timoris atque Terroris effectus noxii magis inclareſcant, quos edere poſſunt circa unum ſpecialem, cardinalem, eumque periculoſiſſimum morbum, animo conſtitui data præſente occaſione, ubi Thema aliquod inaugurale elaborandum eſt, Timoris atque Terroris effectum noxium pro viribus enodare, quem reſpectu Peſtis edere poteſt ac ſolet, eoque ipſo paucis commonſtrare Timorem haud raro Peſte pejorem eſſe: e quo theoremate ſtudebo, ut conſilia quædam prophylactica ſanæ rationi conſona, tempore peſtis adplicanda eliciam; & ita quantum potero publicum commodum promoveam. Adſit Divina Clementia conatibus, atque in re ardua vires ingenii ſuffulciat, quo veritatem ſequar, ſcopulosque feliciter evitare poſſim.

§. I.

DE noxa Timoris in peste locuturis nobis dubio procul ante omnia incumbet, ut quædam de Pestis indole atque natura præmittamus, quo deinceps tanto planior explicationis via pateat, an & quomodo timor terrorque ipsi noxam adferre possit. Non inhærebimus hic loci quæstioni illi medicorum, an Pestis sit de genere Febrium, & an febris in peste præsens sit de Essentia Pestis, an vero sit Symptoma, sine quo Pestis adesse & possit, & soleat. Utut enim nos haud lateat, varios authores Febres pestilentiales distinguere a Peste, non æque propter gradum vehementiæ ac durationis diversum, sed potius eam ob rationem, quod febribus pestilentialibus de cetero typum febrium continuarum & acutarum servantibus, symptomata veræ Pestis, per certa huic lui propria exanthemata familiaria evadant: Pesti veræ autem, licet dyra illa symptomata secum ferat, febrilis typus præcipue manifestus deficiat: prout inter reliquos Diemerbrockius etiam hanc sententiam tuetur, asserens, febrem ad pestis essentiam non pertinere, eam ob rationem, quod febris, quamvis in vera Peste adsit, non omnia individua eodem tempore ac modo adgrediatur, sed alia individua mox in principio, alia autem demum sub morbi decursu invadat, in aliis vero vix adesse deprehendatur: non possumus tamen, quin potius contrariæ parti magis assentiamur, & cum Unzero sentiamus, quamvis aliqui tempore Pestis repente in platea locisque publicis atque sub muniis consvetis concidere videantur spiritumque efflare, quod inde non statim dici possit, nihil febrile ratione mutationis pulsus, antecedentis horroris, aut vicissitudinis æstus febrilis, ad fuisse, antequam ægri ita mortui conciderint; cum utique multæ va-

variæque causæ morales subesse possint, cur ejusmodi ægrotantes infectionem pestiferam, quam in seipsis senserunt, nihilominus occultent, ne a consortio aliorum concivium arceantur: ne dicamus, quod relictis etiam atque neglectis ejusmodi causis moralibus, multi reperiantur homines robusti ac vegeti, sibi ipsis injuriam inferentes, (die sich selbst hart seyn) qui, licet horrorem, æstum, capitis dolores, lassitudinem, aliaque symptomata sentiant, spe bonæ naturæ freti, hæc omnia negligunt, in publicum prodeundo excretiones pesti consuetas impediunt, & ita miasma contagiosum ad interiora magis depellunt, ubi tanto gravius in partes nobiliores, humores, intimamque partium fluidarum ac solidarum mixtionem sævit, donec mixtione animali turbata effectum lethiferum simul & semel edat, id neque reputantibus ipsis ægris, neque observantibus aliis. Id quod frequentius quoque contingit in febre petechiali, aliisque malignis epidemicis, quæ non minus ab initio lento gradu incedunt, ægrotantes frequenter securiores reddunt, viribusque suis nimium fidentes eludunt, ut tandem in primo critico termino, prostratis simul & semel viribus, decumbere cogantur, & utplurimum tunc succumbant.

§. II.

Mittimus tamen hæc, & ut nondum decisum relinquimus, an in omni peste, & in omnibus Peste correptis vera aliqua febris typica, certum ordinem semper servans, stataque tempora observans adsit ac deprehendatur; cum neque hoc semper sit necessarium, licet si ita esset, optimum esset, & plures aliæ malignæ atque contagiosæ febres reperiantur, quæ, quo magis hunc titulum tuentur, eo citius ac facilius typicum ordinem ceteroquin speciei febris familiarem relinqunt, eoque ipso malignitatis præsentiam ceteris

pa-

paribus demonſtrant. Hoc tamen aſſerimus, quod Peſtis ſit morbus epidemicus, contagioſus, ſumme acutus, & apud plurimos lethifer, id cum febribus contagioſis epidemicis & exanthematicis ad minimum commune habens, atque in eo ad harum indolem proxime accedens, quod more talium febrium nunquam aliter, nec unquam ſalutariter cedat, niſi per motus ſecretorios & excretorios, a centro ad peripheriam fientes, quibus Miasma illud peſtilentiale valde ſubtile atque activum, quaſi collectum ac concentratum, ſub motu humorum noſtri corporis circulatorio, a partibus internis nobiliſſimis, ad extremas ignobiliores, a centro remotas, glandulas nempe aut cutis ſuperficiem, vel ad minimum proxime ſub cutim ad partes muſculoſas demandatur atque ejicitur. Quod, ſi debite, proportionate, tempeſtive, ſufficienter, atque conſtanter, contingit, ſalutem hominis, ægrorumque reſtitutionem pedisſequam habet, ſecus autem vitæ periculum mortemque certiſſimum comitem agnoſcit.

§. III.

Hoc ut melius inclareſcat, neceſſe eſt, ut Peſtis hiſtoriam paulo curatius perluſtremus, ejusque ordinem invaſionis, ſucceſſus, ac ſolutionis perpendamus, quo facto aſſerti veritas clarior evadet. Si itaque Scriptorum de Peſte teſtimonia evolvamus, ad unum fere omnes teſtantur, ordinarie Peſte correptos in principio Horrore percelli, cum præcordiorum anxietatibus, capitis dolore, artuum laſſitudine, & inſequente poſt unam alteramve horam calore præternaturali, & pulſus mutatione in celerem & frequentem, utplurimum tamen debilem ac inæqualem: quo ipſo peſtis ſeſe prodit, quod cum febribus malignis ac contagioſis reliquis aliquid commune habeat. Porro affirmant, febrem

brem illam per æſtum præternaturalem ac pulſum mutatum dignoſcibilem ſine intervallo continuari per totam morbi periodum, quo continuitas febris præſentis demonſtratur. Deinde teſtimonia ſcriptorum declarant, excretiones certas peſti familiares eſſe, quæ in omnibus aut ad minimum plurimis peſte correptis ordinarie obſervantur, & quidem tales, quæ a centro ad peripheriam vergunt: quamvis enim & Vomitus, & Diarrhœæ aliquando obtingentium mentionem faciant, nihilominus tamen notanter obſervant, utramque hanc excretionem neque univerſalem aut peſti qua tali eſſentialem, neque utilem aut proficuam eſſe, ſed ad illa pertinere ſymptomata, quæ vel ab individuali diſpoſitione dependent, vel funeſtos eventus minantur, vel de ſpecialiſſima miasmatis peſtilentialis communicatione teſtantur.

§. IV.

Quemadmodum enim Miasmatis peſtilentialis acceſſus in corpus humanum diverſimode contingere poteſt, dum vel per poros corpus penetrare, atque humoribus circulantibus communicari, vel aëre in pulmones attrahi ibique ſanguini admiſceri, vel cum ſaliva ad ventriculum deduci valet, ita etiam proximos effectus diverſimode edere poteſt, atque ſymptomata varia excitare, ut haud incongrue concludamus, miasma peſtiferum per ſalivam ſpecialiter communicatum, & ope illius in Ventriculum deglutitum, facilius in hoc ipſo tragoëdias ludere, motusque ſpaſticos vomitorios excitare, ſicuti profundiore delapſu ad inteſtina, hic loci maximas læſiones moleſtiamque parit, atque dejectionibus alvinis funeſtis anſam præbet: e contra vero ſi miasma peſtilens magis immediate ad humores devenerit, iisque inniduletur, facilius erit, ſymptomata

B fe-

febrilia ut mox cooriantur manifeſtiora, quam in prænominatis caſibus, ubi tardior eſt miasmatis in humores acceſſus. Id quod etiam potiſſimum cauſam eſſe autumo, quod Authores de febre in peſte ſemper præſente hæſitaverint, quoniam non in omnibus individuis, & quidem præcipue in illis, quæ vomitus in principio experta ſunt, ſtatim a principio pulſus æſtusque mutationes notabiles ac manifeſtas deprehenderunt, ſed in quibusdam tanquam acceſſorias obſervarunt. Unde id ad minimum elucescit, febrim in peſte ſeſe manifeſtare, quamprimum virus morboſum ſanguinem & humores aggreſſum eſt, atque in illis turbas cauſatur, eamque vel fortiorem ac graviorem, vel lentiorem ac tardiorem eſſe, prout miasma vel magis in ipſo ſanguine, vel in Lymphaticis humoribus hoſpitatur.

§. V.

Sunt autem dictæ excretiones omni peſti familiares in peripheria corporis contingentes, partim Sudor, partim Maculæ ad petechiales adpropinquantes, partim Carbunculi vel Anthraces, partim denique Bubones. Hæ excretiones enim omni peſti generaliter ſunt familiares, ita ut nemo ægrotantium Peſtem evadat, cui non una illarum aut plures ſimul contigerint, nec ullus ægrorum e vivis rapiatur, in quo veſtigia illarum excretionum neque in vita, neque poſt mortẽ, aut ſub morte apparuerint. Ita enim loquuntur qui de peſte ſcripſerunt de ejusmodi ægris, qui equidem orthoſtadii manſerunt, aut etiam decubuerunt, nullasque dictarum excretionum experti fuere, quæ tamen vel in momento mortis, vel immediate poſt mortem per carbunculum, bubonem, vel pethechiales maculas ſeſe prodiderunt.

§. VI.

Quæ omnia probe conſiderata nobis demonſtrant, quod

quod ſicut febres Exanthematicæ contagioſe, & epidemice graſſantes, a Miasmate quodam peregrino per aërem advecto ortum ducunt, atque eo collimant, ut hoc miasma morboſum, quod alterari aut corrigi a Natura nequit, & tamen præſentia ſua mixtioni animali e diametro contrarium eſſet, eamque penitus diſſolveret, per motus ſecretorios & excretorios humorum, nonquidem ordinarios ac quotidianos, ſed quoad gradum extraordinarie a natura ſuſceptos extra corpus tempeſtive foras eliminetur, & quidem ita, ut partibus nobilioribus internis nullam affricare poſſit labem: quapropter motus illi in ſalutem tendentes a centro incipiunt ſub motu cordis pulſatorio mutato, atque aucto, quo ſanguis tanto melius per partes extremi corporis transprimatur, & ſub hac ipſa transpresſione continuata ac repetita ipſum Miasma cum portione reliquorum humorum quaſi ſecedente ad partes ignobiliores cutaneas & ſubcutaneas vehatur, ibique vel ſumme halituoſum per transpirationem & ſudorem ſtatim excernatur, vel magis concentratum & quaſi collectum varias exanthematum ſpecies formet, ubi iterum pro diverſitate ſubtilitatis vel exhalando, vel partes ſolidas ſimul in ſeceſſionem aliquam trahendo expellitur, quorum prius potiſſimum ſub maculis petechialibus, alterum vero ſub variolis, morbillis & purpura, ut & aliquando veris abscesſibus in unum locum collectis manifeſte contingit; quod inquam ita etiam Peſtis ordinarie ſeſe gerat, ac ſimile quid cum febribus illis modo dictis commune habeat.

§. VII.

Cauſam enim primariam Peſtis generationi inſervientem quod attinet, nullũ dubium eſt, quin illa in aëre hæreat, atque cum aëre communicetur, quoniam omnes morbi epi-

demici hinc originem ducunt, peſtis vero morborum epidemicorum & contagioſorum peſſimus ac atrociſſimus exiſtit. Hanc cauſam quoque vel materiam peccantem eſſe ſumme activã atque ſubtilem, teſtatur ipſius effectus penetrans ac ſubitaneus, quem in corporibus edit, quamprimum illa ingreſſa eſt, ut ipſi natura nullatenus reſiſtere valeat. Mixtioni quoque animali hoc miasma plane contrarium eſſe, eamque invertere, atque ad totalem corruptionem putredinoſam diſponere, id luculentiſſime adparet, partim ex effectu lethifero ac deleterio, quem univerſim per ſtrages plurimorum ægrotantium edit, partim ex effectu vere putredinoſo quem experiuntur corpora peſte extincta breviſſimo tempore, ita ut nequidẽ poſt mortem facile obrigeſcant aut penitus frigeſiant, ſed ſtatim motu inteſtino fermentativo rapidiore ac vehementiore in actualem putredinem rapiantur. Ne dicam de illo effectu putredinoſo, cui ſpecialiter corpora adhuc viva ſubjacent ſub generatione Carbunculorum peſtilentialium, qui in veram putredinẽ ſphaceloſam abeunt, & non niſi per ſeceſſionem a parte ſana ſalutariter cedunt. Hoc miasma incorrigibile eſſe, nec in ſua natura alterari poſſe, ita ut in corpore manens indolem ſuam amittat deleteriam, nullamque amplius noxam edat, teſtatur eventus, quod peſte correpti nunquam aliter, quam adparentibus dictis excretionibus ſupervenientibus atque legitime & ſufficienter ſuccedentibus convaleſcant.

§. VIII.

Quod porro dicta materia peſtifera per ambitum corporis externum ejici, ibique ad partes ignobiliores demandari debeat, ne nobilioribus internis noceat, earumque mixtionem atque ſtructuram invertat & deſtruat, & quod partes externæ cutaneæ & ſubcutaneæ ejus præſentiam

melius

melius tolerent, id colligere licet ab effectibus illis maxime funestis, qui miasmatis pestilentis diuturniorem circa interiora detentionem, aut a partibus extremis ad interiora retrocessionem sequuntur: quales sunt cardialgiæ, conatus vomendi, partium internarum inflammationes & sphacelationes, singultuosos & convulsivos motus, cum morte post se trahentes: id quod ex opposito etiam declarant salutares eventus tempestivam venenatæ materiæ expulsionem ad extrema ordinarie insequentes, in anxietatis præcordiorum sublatione, graviorumque symptomatum, vel præoccupatione, vel si jam ad fuerint, cessatione consistentes; cujus rei testimonia e variis observationibus scriptorum fide dignorum transcribere atque adferre possemus, nisi brevitatis studio incumberemus. Quod vero ipsi motus propter hanc materiam maxime nocivam a natura suscepti a centro ad peripheriam ordinarie tendant, id manifestum est ex mutatione pulsus naturalis in celeriorem ac frequentiorem, qui prout magis vegetus atque æqualis, aut ex opposito debilis & inæqualis existit, majorem minoremve spem felicis expugnationis miasmatis pestiferi promittit, notantibus id Sennerto, Foresto, Riverio, Unzero, aliisque: quam pulsus mutationem sequitur exanthematum eruptio, atque sudoris excretio. Unde iterum apparet diversitas partim subtilitatis materiæ, partim ipsius cum reliquis humoribus firmioris cohæsionis ac concentrationis, qua fit, ut vel sub halitus forma & transpiratione per poros cutis quaquaversim e corpore eliminetur, cujus rei luculentissimum testimonium occurrit in Sudore Anglico & quod sub reliquis circumstantiis etiam in Peste Dantiscana observatum fuit, ubi sudores moderati ac tempestivi in numero remediorum salutarium reperiuntur, monente

tamen

tamen Domino Referente, non ſolos ſudores aut Udores ægrotos reſtituiſſe, ſed reliquas excretiones peſti proprias & periphericas ordinarie concurrentes fuiſſe. Sicuti vero ſubtiliſſima ad minimum miasmatis peſtiferi portio ſub transpiratione excernitur, ita reliqua portio vel comparative non ita ſubtilis, vel ad minimum reliquis humoribus ſanguini nempe aut Lymphæ magis involuta, his mediantibus, ſub forma exanthematum ad certa ſpecialia loca quaſi colligitur, atque deponitur, ut diverſimode e corpore exterminetur. Petechiæ enim in corpore adparentes de materiæ peſtilentis majore diſperſione in ſanguine teſtimonium præbent, & ſicut hæ nullam actualem ſeceſſionem formant, ita materia peccans illis inclusa ſucceſſive per poros exhalat, diſparentibus iterum maculis. Carbunculi vero qui non cutim ſolum occupant, aut ſub cuticula hærent, ſed profundius muſculoſis partibus ſub-cute jacentibus inſident, a miasmate peſtifero cum ſanguine huc in copia collecto oriuntur, inflammationem ſpecialiſſimæ hujus particulæ carneæ formant, & per ſphaceloſam ſeceſſionem a reliqua parte ſana ſeparantur, ut ita non modo materia peccans cum ſanguinis portiuncula corrupta, ſed ſolidæ partis quoque portio ſimul aufferatur ac removeatur. Id quod etiam, licet lentiore gradu, contingit in Bubonibus peſtilentialibus, glanduloſas partes axillarum, inguinum, aut parotidum occupantibus, ubi miasma illud peſtilens non ita activum atque ſubtile humoribus lymphatico-ſeroſis ac ſalivalibus magis immixtum lentiorem corruptionis gradum ſubit, ſimul tamen partem ſolidam quam occupat, in corruptionem trahit abſceſſum formando aut Ulcus, quo iterum partes fibroſæ glandulam conſtituentes ex parte corrumpuntur atque abſcedunt: & licet aliquando

do de Bubonibus ſponte diſcuſſis mentio injiciatur, nemo tamen non videbit ex collatione obſervationum, quod ejusmodi caſus ad extraordinarios magis pertineant, quam ad quotidianos & ordinarios, neque diſſipationem Bubonum ſine concurſu aliarum excretionum periphericarum ſalutariter ceſſiſſe: quemadmodum in Relationibus Peſtis Gedanenſis mentio fit ſudoris tunc temporis concurrentis, & negotium ſublevantis. E quibus omnibus hactenus propoſitis concordem naturæ motum in Peſte ac reliliquis Febribus epidemicis ac malignis ſufficienter eluceſcere putamus.

§. IX.

Quo præſtito neceſſe nunc reputamus, ut neceſſarias conditiones perpendamus, quæ reſpectu materiæ, viarum, ac motuum requiruntur, ut negotium ſequeſtrationis & excretionis materiæ illius lethiferæ commode, prompte, ac legitime adminiſtretur, feliciterque ſuccedat. Ad omnem ſecretionem & excretionem in corpore humano vivo rite expediendam requiri, 1) Materiæ movendæ debitam diſpoſitionem mobilitatis, ac proportionem relativam ad vias per quas moveri debet; 2) Reciprocam viarum proportionem ac diſpoſitionem; ut quicquid moveri debet per illas moveri poſſit: & 3) Motuum ipſorum debitam directionem, atque conſtantem, nec ullo modo turbatam continuationem, dubio procul apud omnes qui veram theoriam praxinque medicam callent adeo notum atque receptum eſſe cenſemus, ut probatione nulla indigeat: quapropter ſine temporis diſpendio ad theorematis hujus applicationem & explicationē in materia ſubſtrata nos convertimus. Materiam itaque ſi conſideremus, quæ in Peſte cum ſanguine & reliquis humoribus ad corporis peripheriam promoveri debet, ibique excerni, omnium primo ſupponi-

ponimus ipſius hoſpitium in humoribus, ſi enim in humoribus non hæret, neque ad humores deveniat iisque communicetur, nullatenus cum humoribus circulari, & ad loca excretionis devehi poterit. Unde haud contra rationem concludere licebit, non omne miasma peſtiferum in corpore hærens, pari facilitate ac promptitudine ad exteriora organa excretionum propelli poſſe, ſed differentiam aliquam notabilem hic occurrere, prout nempe miasma peſtilens partibus fluidis aut ſolidis magis communicatum inhæret. Cum enim in propatulo ſit, contagium morboſum variis modis ſeſe corpori noſtro inſinuare, atque vel promptius ac citius, vel tardius ad humores pervenire, neceſſarium eſt, ut hinc effectus illi præſentiam contagii morboſi demonſtrantes variis ſymptomatibus ſeſe prodant, nec in omnibus individuis iidem maneant, aut eodem ſemper ordine occurrant.

§. X.

Si enim hoc miaſma ex aëre contaminato proxime per inſpirationem ad pulmones trahatur, iisque communicetur, proximior ſane patet via ut hic loci cum ſanguine pulmones permeante miſceatur, & ita promtius humorum maſſæ communicetur, quo facto tanto promtius quoque motib9 illis per peripheriam corporis excretoriis ſubjicitur. Idem fere contingere poteſt, quando miaſma morboſum peſtilentiale per poros cutis corpus aggreditur atq; ingreditur, & ibi immediate magis humoribus transfluis & perpetuo circulantibus communicatur, ibique hoſpitium ſuum invenit. Quapropter haud mirandum eſt, quod ejuſmodi Subjecta promtius horripilatione aliqua, cum mutatione febrili æſtuoſa plus minus vegeta corripiantur, & reliquas commotiones febrilibus æmulas magis manifeſte experiantur, ſub quibus etiam dictæ excretiones periphericæ facilius promptiusque procedunt & abſolvuntur. E contrario, ſi virus peſtilen-

ſtilentiale ſub actu reſpirationis quidem per os portam ingrediendi apertam inveniat, minus promte tamen ad pulmones deferatur, ſed potius Salivæ magis permixtum cum illa improvide deglutita ad ventriculum immediate deſcendat, quid mirum ſi tunicæ nerveæ ventriculi ejusque porulis inſideat, & ipſi ſubſtantiæ ventriculi ex parte inſidias ſtruat, cardialgias, vomitus, aut vomendi conatus, & inflammationem producendo; aut ad minimum juſto diutius ibi hæreat, tardiusque ad Inteſtina tenuia deſcendat, & mediante chylo ad ſanguinem perveniat, atque hanc ob rationem magis periculoſa ſymptomata inducat, antequam ipſius ſecretio & excretio ex humoribus ſuſcipiatur, & tunc demum motus illi ſecretorii & excretorii ſeſe manifeſtent, quando humorum maſſæ communicatum virus in ipſis potiſſimum effectum noxium edit: & hanc potiſſimum rationem ſubeſſe cenſemus, quod Authores mentionem faciant ægrotantium, qui ab initio morbi peſtilentis nullam aut non notabilem junctam habuerint febrim, ſed apud quos ſucceſſu temporis demum acceſſit, ideoque ſtatuendi anſam ceperunt, dari Peſtes ſine febre, cum tamen ex noſtra ad minimum ſententia rectius dictum fuiſſet, non in omnibus individuis peſte correptis occurrere febrem, unum eundemque typum a morbi principio ad finem usque obſervantem.

§. XI.

Deinde reſpectu Materiæ quoque requiritur, ne quantitas ipſius præſens ſit nimia & exceſſiva, ſed ut proportionate reſpondeat naturæ viribus motricibus: cum enim materia miaſmatica generaliter ita ſit comparata, ut citiſſime corruptelam partibus noſtri corporis fluidis ac ſolidis imprimat, ideoque etiam pro avertenda hac corruptela & noxa irreparabili citiorem ac tempeſtivam ſui ſubactionem concentrationem, & ejectionem mereatur, atque requirat,

magna autem quantitas materiæ movendæ, vel majus temporis ſpatium, vel intenſiorem motuum gradum requirat, ſi cito ipſius ejectio abſolvi debeat; ſane hinc neceſſario fluit, magnam miaſmatis peſtilentis quantitatem, & motibus naturæ imparem, impedimento eſſe, quo facili negotio eliminetur: cum vel tragoëdiam ſuam luderet ſine impedimento, ſi motus quoad temporis ſpatium longinquiores & tardiores ipſi opponerentur, vel vires naturæ motrices ſuperaret, easque cito debilitare poterit, ne pares maneant pro tota excretione expedienda, & ſub medio labore ſuccumbant. Id quod frequentiſſime etiam contingit & obſervare licet, ubi copia exanthematum extraordinaria de majore quoque mole miaſmatis peſtiferi non modo teſtatur, ſed eo ipſo faciliorem exanthematum retroceſſionem cauſatur.

§. XII.

Quemadmodum quantitas materiæ exceſſiva aut minus proportionata negotiũ ſecretionis & excretionis impedire valet, ita non minus qualitas ipſius in culpa eſſe poteſt retardati aut ſufflaminati negotii excretionis. Conſiſtit autē in noſtra ſubſtrata materia qualitas illa peccans maximopere in nimia miaſmatis peſtiferi tenuitate, qua non modo aptiſſimũ eſt, ut poros corporis externi penetrare, atq; per illos corpus ingredi valeat, ſed quando ſemel humores intravit, ſub ipſorum motu circulatorio quaquaverſim per poros colatoriorum tranſire atque de novo humoribus permiſceri poteſt, antequam ad partes ignobiliores externi corporis demandetur, unde facile contingit, ut vel undique diſperſa materia nimis tarde ad cutim propellatur, vel demum huc propulſa exanthemata quoque diſperſa, (quorſum in ſpecie maculæ petechiales præcipue minimæ illæ inſtar ſanguinis adſperſi adparentes pertinent) formant, quæ raro bonæ fidei eſſe ſolent; vel plane non aut inſufficienter ad peripheriam corporis

poris detrudatur, remanente materia peccante in humorum massa, vel partibus interioribus nobilioribus, quarum corruptionem sphacelosam post se trahit, & ita sine apparentibus sub morbi decursu externis pestilentiæ signis tragicos effectus edit, donec tandem vel sub ultimo vitæ momento, & ultimis movendi conatibus naturæ, vel denique post mortem, exanthemata alias solennia, licet deteriore adspectu, oculis adspicientium sese sistant: cujus generis sunt maculæ lividæ atque ex coëruleo nigricantes, aut Carbunculi eundem colorem præ se ferentes.

§. XIII.

Vias quod concernit per quas materia excernenda moveri ac promoveri debet, per illas intelligimus partes solidas fibrosas, sive ipsa fuerint vasa, sive reliquæ partes carnosæ, glandulosæ, membranaceæ, per quas aliquid ordinarie secerni & excerni solet ac potest: in quibus debitam requirimus proportionem permeabilitatis, ita ut neque nimia laxitas, neque nimia illarum strictura impedimento sit excretioni perpetrandæ. Laxitas enim partium solidarum præcipue internarum nimia, testatur de roboris tonici necessarii defectu, & arguit insufficientem & nimis languidam materiæ peccantis expulsionem, quoniam pro hac impetranda utique requiritur moderatus quidem, sat vegetus tamen cordis & arteriarum pulsus, unde sub hujus debilitate præcipue & inæqualitate truculenti pestis effectus indies majus incrementum capere solent. Non autem solum cor cum arteriis debito ac proportionato gaudere debent tono, sed reliqua etiam viscera depurationi & percolationi humorum dicata: si enim hæc naturali debitoque tono destituta fuerint, facile exinde infarctus oppilatorii viscerum oriuntur, & satis impetuose cum humoribus irruentibus materia pestilentialis illis impingitur, ut

ibi

ibi diutius hærens tanto promptius corruptionis labem partibus fluidis & per has ſolidis affricare poſſit. Si autem exteriores quoque corporis ſolidæ partes cutaneæ & ſubcutanæ quoad tonum valde relaxatæ ſint, facili quoque negotio humores peſtifero miasmate inquinati in illas irruere poſſunt, & majora non modo exanthemata producere, ſed ſub relaxato illarum tono vehementius quoque corruptione putredinoſa in illas agere, dum ſtagnationi & ſtaſi via portaque panduntur. Quemadmodum vero nimia viarum laxitas dictas producere poteſt noxas, ita majorem adhuc efficaciam nocivam exſerere poteſt nimia illarum ſtrictura: hac enim præſente in partibus internis tranſitus humorum liberior per illas ad depurationem maxime neceſſarius impeditur, eoque ipſo miasma morboſum tanto diutius illis inhæret, nec cito ſatis ex illorum nexu diſſolvitur, ut prompte ad excretoria organa ſubcutanea deferri queat. Quodſi vero externus habitus corporis nimium ſit ſtrictus, ſive id contigerit a cauſis naturalibus ætatis v. g. ac temperamenti, ſive a cauſis non naturalibus, refrigeratione Animique pathematibus, ſatis ſuperque patet, hanc ſtricturam periculoſiſſimam eſſe ac maxime funeſtam: hæc enim cauſa eſt, ut non modo ipſa protruſio miasmatis peſtiferi ad partes extremas nude & ſimpliciter ſufflaminetur ac impediatur, ſed actu quoque ad interiora repellatur, ibique graviſſima damna producat. Unde ad unum omnes affirmant authores, quotquot de Peſte ſcripta reliquerunt, aërem frigidum eſſe evitandum, ægrosque ab illius acceſſu præmuniendos: animi quoque pathemata præſertim terrifica & meticuloſa retroceſſionem exanthematum poſt ſe trahere certiſſimam, cum productione funeſtiſſimorum ſymptomatum & ipſius mortis repentinæ conſecutione.

§. XIV.

§. XIV.

Motuum ipſorum reſpectus requirit, ut, ſi miasma peſtilentiale per ſecretiones & excretiones ordinarias debite e corpore ejici debet, non ſint nimii ac præcipitanter ſuſcepti: hoc enim ſi fit, laborioſo quidem conatu ac impetu materia ejicienda ad organa excretionis deduci poteſt, ſed cum non ſola protruſio materiæ noxiæ ad partes ignobiliores ſufficiat, verum ſeparatio partis corruptæ a ſana in Carbunculis, maturatio in Bubonibus, & exhalatio debita in maculis etiam requirantur, hæc omnia autem debitam motuum cœptorum jugemque continuationem, ac materiæ ſemel expulſæ conſtantem detentionem in extremitate corporis ſupponant, facile contingit, ut coëptis impetuoſe motibus expulſoriis, fibræ motrices partium ſolidarum nimis cito in tono ſuo relaxatæ officio ulterius præſtando impares fiant, ipſique naturæ vires deficiant pro ſuſtinendo totius morbi decurſu, unde ſponte exanthemata jam jam apparentia diſparent cum vitæ periculo atque graviſſimorum ſymptomatum ortu: e quo fundamento etiam fluit juſtiſſima obſervatio Medici Gedanenſis, quod ubicunque criſis per exanthemata nimis cito & impetuoſe facta fuit, ibi ſucceſſu temporis res male ceſſerit, & quod hoc ipſum familiare in ſpecie fuerit Cholericis atque ſanguineis. Hæc duo enim temperamenta, ſicut ad ſuſcipiendum motus atque labores proniſſima atque promtiſſima exiſtunt, ita ſanguineum propter fibrarum mollitiem citiſſime defatigatur atque a motibus deſiſtit ſi hi diutius cum labore continuari debent: cholericum vero quemadmodum in moralibus præcipitantia ſua ſæpiſſime ſibi ipſi damnum infert, atque conſiliorum de reliquo bonorum bonum effectum evertit ac invertit, ita in vitalibus quoque ejusdem indolis obſervatur, ut motus quidem prompte ac ve-

gete ſuſcipiat, ſed eo ipſo etiam facillime materiam movendam in partes impingat, & materia forſan non ſufficienter diſpoſita, finis propoſiti impedimentum inveniens, tædio quaſi affectum, ipſum negotium antea ſtudioſe cœptum nunc negligat, ſpernat, ac derelinquat.

§. XV.

Neque ex oppoſito conveniunt motus inſufficientes ac inconſtantes, ſi enim miasma virulentum e corpore ejici atque expelli debet, neceſſe eſt, ut motus a centro ad peripheriam tendentes non ſolum incipiantur, verum etiam continuentur, & quidem non modo ſimpliciter continuentur, ſed ut debito vigore natura illos proſequatur, ne labaſcentibus motibus iisque remittentibus materia excernenda in itinere hæreat, atque humoribus permixta manens, his corruptelam adferat, totamque mixtionem animalem diſſolvat, ſed tempeſtive e conſortio humorum disjiciatur, atque ad loca excretoria demandata ibidem conſtanter detineatur. E quo fundamento a Practicis Pulſus debilis & inæqualis ad ſigna & ſymptomata periculoſa refertur, quoniam ſub illo materia miasmatica vel plane non, vel inſufficienter, vel nimis tarde expellitur, & ita ſpatium & tempus acquirit in mixtionem animalem crudeliter ſæviendi, ægrosque interimendi. Quamquam autem dicto modo & exceſſus & defectus motuum in hoc negotio noceant, omnium maxime tamen irreparabile damnum ordinarie afferunt Motus retrogradi, materiam excernendam retropellentes, qui inverſo plane ordine a peripheria ad centrum tendunt, & ſemper in hoc negotio tanquam præternaturales ſunt habendi. Dependent autem a ſpasmo fibrarum externi corporis, quo pori ac interſtitia fibrarum præcluduntur, ut vaſa quoque interſperſa & ſubjacentia ſtringantur & comprimantur, quo ipſo

ſo humores in univerſum a corporis peripheria repelluntur ad interiora, ibique congerie ſua nonſolum reſtagnationes, infarctus, & anxietates producunt, ſed miasma quoque jamjam per exanthemata expulſum, aut proxime expellendum ſimul retroprimitur, humoribus denuo permiſcetur, & ita naturæ novus labor paratur, quem ordinarie ferre nequit, ideoque ſub illo, advenientibus graviſſimis ſymptomatibus, cardialgicis, lipothymicis, convulſivis, vomibundis ac dejectoriis, ſphacelatoriis internis, ſuccumbit: ſiquidem hac de re ſufficienter teſtatur omnis medicorum cohors, qui de Peſte ſcripſerunt, & uno ore fatentur, nihil nocentius eſſe, quam Exanthematum retrocesſiones, unde omnis generis refrigerationes, aliasque cauſas retrocesſionem producentes, conſiliis præcavere conantur, ſatis ſuperque indicantes, quod in excretione peripherica rite & tempeſtive promota unica & optima conſiſtat methodus curandi peſtem: ſiquidem reliquas excretiones omnes, per Vomitum, Hæmorrhagias, Diarrhoëas, atque Urinam contingentes, non modo infidas, ſed ſuſpectas & periculoſas, imo poſitive noxias in plurimis eſſe declarant, quarum eventus fortuito aliquando bonus, nequaquam in regulam imitationis flecti poteſt, ſed potius ad ſanationes per accidens referri meretur.

§. XVI.

Cum vero Motus in corpore vivo fientes, tam humorum locales, quam partium tonici, a principio movente, quod Naturam vocamus, dependeant; & hanc tanquam efficentem cauſam agnoſcant, rei neceſſitas ſane requirit, ut hujus etiam rationem habeamus: quo intuitu ſponte fluit ex iis quæ hactenus deducta ſunt, quod Natura gaudere debeat 1) ad agendum & movendum debita promptitudine, 2) in agendo debita conſtantia. Ad prius requiritur naturalis

ralis diſpoſitio, vigor, & alacritas, cujus reſpectu notabilis differentia occurrit intuitu temperamentorum, dum Phlegmatici & Melancholici ex naturali conſuetudine actionum, & diſpoſitione humorum atque viarum, tanta ad omnis generis motus promtitudine & alacritate non pollent, qua gaudent Sanguinei atque Cholerici: unde hi utique ad ſuſceptionem motuum contra materiam morboſam expugnandam aptiſſimi ſunt, quamvis de reliquo reſpectu conſtantiæ in agendo aliquid in illis deſiderari poſſit. Ad poſterius, nempe in agendo conſtantiam, neceſſe eſt, ut Natura debita gaudeat tranquillitate in omnibus quos ſuſcipit actibus tam vitalibus, quam moralibus etiam, cum utrique magnopere inter ſe conſpirent, & unus ab altero facile alteretur. Unde haud immerito concludimus, ex hoc capite magis fidendum eſſe Sanguineis, atque Phlegmaticis, quippe qui difficulter ſatis a curis animum angentibus afficiuntur, ſed ab illis liberiores, quævis in vita humana obtingentia facilius & æquali animo ferre conſueverunt, cum e contrario Cholerici & Melancholici reſpective ab iracundia, aut terrore ac metu facillime alterentur. Quoniam vero temperamenta puriora haud ita frequenter occurrunt, ut mixta, e mixtis ea in hoc genere feliciora ſunt æſtimanda, quæ tali mixtura gaudent, ut temperamenta activiora a tranquillis moderamen accipiant. Quæ omnia tamen, licet in ſe ſpectata vera ſint, atque generaliter ita ſe habeant, exceptionem aliquam notabilem ſubinde patiuntur: quamvis enim temperamenta in ſtatu naturali conſiderata, moderata ſua proportione ac miſcela, motuum proportionatam moderationem poſt ſe trahant, nihilominus tamen nullum reperitur, cujuscunque mixturæ ſit, temperamentum, in quo non alterationes motuum ab externis objectis aut internis, per animi pathemata occurrerent. Unde tot obſervationes

pro-

proſtant de Morbis ab animi pathematibus iracundis, meticuloſis, terrificis, vel excitatis atque productis, vel in deterius ruentibus, ac periculoſorum ſymptomatum concurſu aggravatis: a quorum claſſe quoque non excipitur ipſa Peſtis, de qua omnes fere Scriptores teſtantur, eandem per animi pathemata tam excitari, quam graviorem reddi: quapropter etiam ab omni ævo tantopere commendata fuit animi libertas atque tranquillitas, a curis, metu, atque terrore, cum Obſervationibus adjectis de iis, qui ſolo timore aut terrore perculſi Peſte correpti, eaque e vivis ſubrepti fuerunt. Ubi quidem circa Peſtis productionem a terrore aut metu eam ſententiam non fovemus, quaſi ſolus metus aut terror, ſine omni contagii peſtilentis concurſu, atque materiæ peccantis præſentia in corpore veram peſtem producere apti ſint, ſed quod potius dicta animi pathemata, ſi aliquod miaſma peſtiferum jam hauſtum fuerit, aut ſimul excipiatur, ejus expanſioni & evolutioni promtiori inſerviat, citiusque morbum peſtilentem manifeſte prorumpere faciat. Deteriorationem autem peſtis quod ſpectat, nullum eſt dubium, quod majora incrementa ab ejusmodi pathematibus animi capiat, ſive illa acceſſerint mox ab initio morbi, ubi ſtatim naturam perturbant, ut omnia trepide, anxie, turbulenter & inordinate agat, ideoque nec debita promptitudine, nec debita conſtantia in agendo utatur: ſive adveniant ſub reliquo morbi decurſu, ubi motus hactenus legitime ſuſceptos atque continuatos, turbatione animi interveniente ita invertunt, ut nunc omnia heteroclyta evadant, contrario, aut turbulento, magis quam par eſt, modo peragantur; unde tot periculoſa ſymptomata cardialgica, repulſoria, ſpaſtica, convulſiva, delirioſa, ſphaceloſa, mortem poſt ſe trahentia oriuntur.

§. XVII.

Quod ut melius patefcat, timoris atque terroris effectus in corpore humano vivo generaliores paulo penitius funt indagandi, quo facto clarisfime adparebit, illos negotio illi fecretorio & excretorio e diametro contrariari. Ad liberum omnium humorum legitimumque circulum, & motum localem, atque hinc partium heterogenearum in illis hærentium pendentem fequeftrationem & fequentem excretionem, neceffario requiri viarum permeabilitatem ita in aprico eft, & fuperius jam explicatum; ut diffufiore repetitione ac probatione non egeat. Sub viarum permeabilitate autem non folum intelligimus vaforum ftricte ita dictorum patulam ac apertam difpofitionem ut a nulla materia præternaturali obftructa fint, fed, cum humores non in nudis vafis ubique locorum circulentur & moveantur, verum in fubftantiam partium porofarum ac fibrofarum ex parte protrudantur, atque per illas transpellantur, quibus tamen vafa interfperfa funt, & ubique per univerfum corpus ab illis moderationem amplitudinis, accipiunt; has etiam partes fub viarum titulo comprehendimus, ideoque in illis parem difpofitionem permeabilitatis requirimus atque expofcimus, ut tam vafa ipfa amplitudinem fuam liberam retineant, quam humores transpellendi refpectu fibrarum ac interftitiorum nullum inveniant impedimentum, quod ut ita fiat, tonus fibrofarum partium legitime debet effe conftitutus, motusque tonicus talis effe, ut partium folidarum internarum robur vigeat, nec motus illarum a materiæ movendæ quantitate nimia fuperetur, fed obfervata debita utriusque proportione circulus humorum libere celebretur: externarum autem partium fibrofarum tonus & tonicus motus aliquo modo remiffior requiritur, ut vigente internarum motu tonico, & celerio-

leriore existente humorum transpulsu, hi in externis liberum inveniant transitum, spatium, nec ullum a spastica contractione fibrarum impedimentum.

§. XVIII.

Hunc rerum statum si attendimus, quotidie videmus, in statu plane naturali hunc esse naturæ ordinem, sub quo pulsus vegetus præcipue de motu cordis vegeto, ejusque robore tonico testatur, remissior autem extremæ peripheriæ tonus transpirationi insensibili, nec non sudori moderato patrocinatur: quemadmodum de reliquo etiam circa omnes reliquas naturales excretiones idem requiritur, ut nempe in termino excretionum a quo intensior motus, in termino autem ad quem vel ipso loco excretionis remissio quædam motuum tonique laxitas adsit. Cujus asserti veritas non modo a priori facile nostrum conceptum subit, sed a posteriori quoque nempe ab effectu contrario haud difficulter probatur; quamprimum enim corpus externum ab aëre ambiente frigido notabiliter alteratur, statim adparet fibrosarum partium constrictio, cutisque crispatoria contractio, papillularum nervearum elevationem visibilem post se trahens, & omnem transpirationem sensibilem ac insensibilem non modo in momento tollens, sed mediante motu sanguinis retrogrado, hujusque repressione ad interiora, totius superficiei frigus atq; pallorem inducent. Sicuti hoc quotidie in statu sanitatis contingit, licet quotidie non ab omnibus attendatur, ita simile quid in statu præternaturali atque morboso toto etiam die occurrit, cujus exemplum notorium esse possunt febres, sub quibus, præsente frigoris aut horroris paroxysmo, nulla fit per emunctoria cutis excretio, imo nequidem sub omni febrili æstu, quoniam non per totum æstus febrilis decursum externa corpo-

 ris

ris superficies ita disposita est, ut aliquid sudoris aut madoris transmittat, sed poris tunc temporis angustatis sudori ac transpirationi viam præcludat, qui tamen rerum status mutatur, quam primum habitus externus laxior evadit, & pori magis patuli materiæ transeunti viam locumque concedunt: unde haud contra rationem loquuntur, qui asserunt sub paroxysmis febrium spasmum adesse, eosque relaxato spasmo cessare, si modo sano sensu ad theoriam febrium hoc dogma adplicetur.

§. XIX.

Animi pathemata, sicut diversa & varia existunt, ita quoq; diversos ac varios in corpus vivum exserere effectus omnium dierum experientia loquitur. Sic enim quemcunque gaudio affectum videmus, in illo facile observamus sanguinis & reliquorum humorum extraordinariam quidem & a statu exquisite naturali aliquatenus deflectentem, placidam tamen commotionem ab interioribus ad extrema: Pulsus enim est naturali celerior, non tamen ultra modum exacerbatus, habitus corporis externus fit magis floridus, humoribus blande transcurrentibus turgidulus, moderate calidus, tactu mollior, & sicut animus cum corporis dispositione valde conspirat, ita nullo existente aut occurrente motuum tunc temporis impedimento, manet tranquillus, æqualis, suamque quam fovet tranquillitatem aliis quoque per gestus placidos, omnisque generis actiones liberas tranquillas atque æquales manifestat, & quasi communem reddit. Ira e contrario commotus, cum rem aliquam adversam aut noxiam, vel actu talem, vel ad minimum mente conceptam, avertere studeat, eique vi resistere intendat, non minus pulsus, cordisque motus mutationem experitur manifestam; & quidem cum priore generaliter eandem, extraordinarie acutam, & a centro ad peripheriam

ver-

vergentem, ſpecialiter tamen diſtinctam quoad gradum & impetum, hic enim nihil fit placide, æqualiter atque tranquille, ſed impetuoſa ac repentina oboritur motus pulſatorii exacerbatio, ita ut uno quaſi momento totus corporis habitus non modo caleat, ſed æſtu corripiatur, arteriæ circa caput viſibiliter pulſent, turgeant, tumeantque, oculi fulgeant, omnesque actiones & motus totius corporis de vehementia motuum contra rem adverſam a corpore avertendam teſtimonium perhibeant: motus enim voluntarii quoque a corpore extrorſum tendunt, & niſibus, auſibus, ictibus violentis abſolvuntur: ita ut ne verba quidem ſine violentia proferri queant, ſed ore quaſi ſpumeſcente ac ſalivam fundente protrudantur; ita tamen ut dictæ actiones gradu mox deſcripto aliquantum diſcrepent, prout vel temperamentum magis vel minus Cholericum eſt, aut iracundia ab alio quodam animi pathemate, timore v.g. ac metu ſiniſtri eventus infringitur ac ſufflaminatur, ubi tamen ordinarie in tali quoque caſu facile eſt, intentionem voluntatis generalem, in facie legere, & ex adſpectu percipere, ejusmodi individuis intolerabile eſſe & maxime moleſtum, tritum illud, vana ſine viribus ira. Nec rarum quid eſt, quod motus ejusmodi primo ſub morali intentione contra rem a corpore remotam ſuſcepti, deinde in corpore non modo continuentur, ſed in corpus proximum redundent quando a commota bile, eaque in maſſam humorum transfuſa, febres acutæ bilioſæ oriuntur, ſub quorum decurſu ordinarie motuum exceſſus varii generis, præ defectibus illorum vigere atque concurrere ſolent.

§. XX.

Plane contrario modo ſe gerunt Timor, ac Terror, & effectus prioribus adverſos in corpore producunt. Quemadmo-

admodum enim Timori ordinarie & primario subjiciuntur
Melancholici, & qui potissimum de hoc temperamento
participant, ita notissimum quoque est in genere, quod
hæc timida & meticulosa subjecta, in quocunque periculo
moraliter considerato, vel vero & iminente, vel saltem ficto,
aut ad minimum satis procul adhuc absente, non consilium
de resistendo, sed de fuga capiant, ac omni modo tempe-
stiva fuga sibi prospicere cupiant: aut si consilium de fuga
non sit adplicabile, vel sub perpetuis tergiversationibus plu-
rima consilia anxie quærunt, modo huic modo illi insi-
stunt, vel tandem ad desperabunda consilia delabuntur, si-
ne præmeditatione aut consideratione de eventu prospe-
ro aut funesto instituta. Hæc si ad vitales actiones adpli-
cemus, & melancholicos ægrotantes adspiciamus, nihil
observatu solemnius est, quam, quod Melancholici & me-
ticulosi, præcipue si morbum quendam ex prægresso timo-
re acceperint, variis ac multum repetitis motuum anoma-
liis subjiciantur, unde in affectibus chronicis modo obstru-
ctiones varii generis, mode e diametro oppositas excretio-
nes, mox motuum remissiones, mox eorundem exacer-
bationes experiuntur, sicuti in acutis febrilibus affectibus,
ad deliria, non equidem violenta ac furiosa, quibus aliis
nocere possent, sed timida & meticulosa, ut sese abscon-
dant, periculum imminens effugiant, seque ab aliorum
consortio subtrahant, pronissimi sunt. Quamobrem ex
generali illa consuetudine maxime obnoxii sunt retroces-
sionibus humorum ab exterioribus ad interiora, anxieta-
tibus præcordiorum, infarctibus viscerum, eorumque ob-
structionibus, & quamvis aliquando intervalla motuum a
centro extrorsum tendentium sub æstibus volaticis occur-
rant, ea tamen minus constantia existunt, & sub multa
anxietate & tergiversatione contingunt, citoque iterum

diſparent. E quibus manifeſte adparet, timorem tale animi pathema eſſe, quo motus rationales & vitales ita pervertuntur, ut neque libere & tranquille, ſed anxie, trepide, inconſtanter, aut tandem deſperabunde, neque in naturali ac conſueto ordine, ſed potius ordine inverſo, & vitales præcipue a peripheria ad centrum celebrentur, humores ad interiora repellantur, aut titubante motu hinc inde vehantur. Unde meticuloſi in timore conſtituti vel pallent & frigent, vel inconſtanter & per vices modo pallent ac frigent, modo calent ac inſtabili rubore perfunduntur: eoque ipſo indicium præbent timorem negotio ſecretionum & excretionum legitimarum periphericarum magnum præjudicium adferre, ſiquidem hoc placidis, ordinatis, conſtantibus motibus humorum a centro ad ambitum corporis expediri debet.

§. XXI.

Idem quoque fere contingit in Terrore interveniente ſaltem gradu temporis & vehementiæ diverſo. Sicut enim timoris effectus in corp9 redundantes quaſi continui & diutius continuati ſunt, meditationem & attentionem quaſi perpetuam conjunctam habentes, ita pur9 terror repente ac vehementer a cauſa minus præviſa oboritur, citoque ac vehementer animum percellit, ita ut, pro diverſitate impetus terroris, aut temperamenti purioris, vel magis mixti; nec non conſuetudinis moralis, aut teneritatis ac imbecillitatis, vel repente fugam meditetur, vel plane neſcius quo ſe vertat, ab omni actu & motu abſtrahat, & ne fugam quidem capiat, ſed periculo abſque omni conſilio ſuccumbat. Cum hiſce moralibus perterritorum circumſtantiis penitus in momento concordant motus vitales: primo enim tonicus exteriorum fibroſarum partium motus ultra modum alteratur, & cito vehementerque intenditur, ſpaſtico modo, ut

faci-

facies & reliquæ extremitates non modo palleant, & ad tactum frigeant, sed actu tremant, atq; contractæ macilentæ adpareant, retrocedente ab extrema corporis peripheria sanguine ad interiora, cum totius cutis horrore, regurgitatione sanguinis oppressoria circa cor & pulmones, unde motus cordis pulsatorius a sanguinis mole repente irruente obruitur, pulmones sanguine infarciuntur, ideoque & pulsus & respiratio sufflaminantur, animi deliquia & lipothymiæ oriuntur. Pulsus cordis licet in totum non cesset, tamen non æqualiter, sed tremule ac palpitando peragitur; donec redeunte ad se animo motus quoque vitales primi atque primarii, pulsus nempe & respiratio novum incrementum capiant, ubi primo sub suspiriosa respiratione sanguis e pulmonibus propellitur, & ita cordis pulsus ad se redit, successive liberior fit, sanguinemque ad exteriora propellit, quorum spasmo relaxato nunc etiam sanguis liberiorem hic ingressum, invenit, ut partes extremæ iterum calere, rubere incipiant, & ad statum naturalem redeant. Quæ omnia, sive leviore, sive graviore gradu contingant, sufficienter asserti veritatem corfirmant, terrorem motus humorum a corde ad partes sufflaminare, impedire, imo pro re nata totaliter abolere, (id quod in illis accidit, qui a terrore vehementissimo repente demortui concidunt) humores ad interiora repellere, atque negotio secretionum, & excretionum periphericarum contrariari.

§. XXII.

Quemadmodum vero paucis & breviter utriusque pathematis animi effectum singulatim descripsimus, ita non minus notandum venit, quod haud raro utroque inter se invicem concurrant, & timor cum terrore jungatur, aut timor ex terrore oriatur: unde deinceps mixti effectus ori-

ginem

ginem ducunt variisque phœnomenis ac ſymptomatibus, neque ab uno neque ab altero horum pathematum ſolitarie deducendis anſam & occaſionem præbent. Offerunt ſeſe ejusmodi animi pathemata mixta, ubi metus & terror ſimul concurrunt, præcipue in temperamentis mixtis: timori enim in ſe ſpectato puriori & firmo non æque facile omnia ſubjiciuntur temperamenta. Cholerica enim ſubjecta per ſe & ex ſua natura non facile timent, quoniam reſpectu temperamenti ſanguinem fluxilem, tenuem, & fibras ſatis robuſtas poſſident, atque ex hoc fundamento conſuetudine gaudent, ut motus humorum ubique per corpus libere procedant, & ſuccedant, nec facile impedimentum in corpore percipiant. Non magis quoque infauſtos eventus timent ſanguinei, quoniam reſpectu temperamenti conſueti ſunt, ut ſanguis tenuis per vaſa licet minora tamen copioſa ſanguifera, & habitum corporis ſpongioſum facile transpellatur, nec impedimentis multum expoſitus ſit. De Melancholicis ſupra jam monuimus, quod timori ac metui maximopere expoſiti ſint, & quidem eam ob rationem, quoniam ex ſpiſſitudine ſanguinis & arctitudine partium poroſarum, fibrarumque ſtrictura, ſemper humorum progreſſum tardiorem & impeditiorem experiuntur, ideoque continue, ut ſollicite agant, & ſub maxima circumſpectione motus ſuſcipiant, adſueſcunt. Phlegmatici vero ſicuti laxitate fibrarum maxima & nervoſi generis imbecillitate in comparatione ad reliqua temperamenta laborant, ſimulque humores mucidiores poſſident, ita ab objectis difficulter moventur, ſed potius torpidi, ſegnes, ſomnolenti exiſtunt, nihil curant, & indifferenter quaſi omnia adſpiciunt & ferunt, ideoque timori minus obnoxii evadunt. Quamvis autem non omnia temperamenta pura timori obnoxia evadant, tamen ex oppoſito haud ullum

faci-

facile temperamentum parius quoque, occurrit, quod a terrore æque immune existeret: cum enim terror tale sit animi pathema, quod ex improviso, repente, ac vehementer animum percellit, nemo fere hominum erit, qui non ullo modo, licet gradu impetus ac durationis diverso, ab illo afficiatur & alteretur: & cum pauciores personæ temperamentum purum possidentes reperiantur, hinc etiam est, quod pauciora subjecta tam a terrore, quam ab omni timore immunia maneant, præsertim cum terror semper a tali objecto moveatur, quod etiam timorem movere potest: unde haud difficulter contingit, ut terrorem aliquem prægressum timoris firmior impressio, ejusq; continuatio sequatur. Nec plane hic oblivioni danda est Consuetudo timoris atque terroris, ubi aliquando certa individua post terrorem vehementiorem semel iterumque perpessum, aut post morbum aliquem graviorem, præcipue cui animi pathemata primas radices suppeditarunt, postmodum tantopere terrori subjiciuntur, ut a levissima quoque causa, strepitu forsan, aut alia quacunque occasione perterreant vehementissime: unde haud raro occurrunt ægrorum querelæ & expressiones, ich bin von dieser oder jener Kranckheit her/ oder von diesem oder jenem grossen Schröcken/ so schreckhaft worden/ daß ich ietzo über alles was sich nur reget/ erschrecke.

§. XXIII.

Explicatis ita generaliter effectibus timoris atque terroris, haud difficile erit specialiter indicare cur timor ac terror in Peste adeo existant noxii, ut hæc ab illis gravior, & magis periculosa evadat. Dictum est in superioribus de Peste, quod unica ipsius curatio fida ac certa fundamentum habeat, in excretionibus miasmatis morbosi per corporis peripheriam, tempestive, ordinate, sufficienter, & constanter, a natura susceptis ac continuatis, & quod omnes

nes reliquæ excretiones ab hoc ordine ſecedentes periculoſæ, dubiæ, aut funeſtæ exiſtant: Monſtratum quoque fuit, ad hoc negotium requiri, præter materiæ movendæ legitimam diſpoſitionem, viarum & organorum debitam aptitudinem; ut materiæ noxiæ ſecretio & excretio nullum reperiat impedimentum: Porro indigitatum eſt, neceſſariam etiam eſſe Naturæ ad agendum & movendum promptitudinem, & in agendo conſtantiam, ne ex una parte nimis tarde motus neceſſarios contra materiam ejiciendam ſuſcipiat, aut ex altera turbulenter agat, vel nimis cito ac intempeſtive ab actibus & motibus neceſſariis deſiſtat. Quicquid itaque vel naturam in ſuis motibus turbando, vel vias alterando excretionem materiæ peſtiferæ tempeſtivam, ſufficientem atque conſtantem, vel in genere, vel ſpeciatim per debita loca, ſufflaminare, invertere, impedire, aut plane evertere poteſt, omne id in Peſte maxime noxium exiſtit. Jam vero in ſuperioribus deductum eſt, Timorem præcipue naturam ita afficere, ut in actibus & motibus ſuis tam rationalibus quam vitalibus non promte aut conſtanter, ſed timide, ſub multis hæſitationibus, titubationibus, fluctuationibus, trepide, & inconſtanter agat: Terrorem vero maxime motum tonicum extremarum partium ita alterare, ut nude conſtrictiones partium fibroſarum, compreſſiones vaſorum ſubſtratorum, & reſtrictiones humorum ad interiora oriantur: ut taceamus, quod uterque in aliis quoque morbis phantaſiæ, alterationes atque deliria producere aptus ſit. Unde neque hic mirandum eſt, ſi ex timore ac terrore fortiore phantaſia aliquomodo perturbata, ex falſo idearum conceptu, ad erroneas quoque concluſiones, tam morales & rationales, quam vitales, anſam naturæ præbeat, ut inde hæſitationes illæ ac fluctuationes circa motuum ſuſceptiones & proſecutiones

ſequantur, & ita ſatis clare adpareat timorem ac terrorem variis nominibus peſtilenti morbo adverſos eſſe, præcipue tamen & principaliter eam ob cauſam, quod excretioni tempeſtivæ atque legitimæ miaſmatis peſtiferi tam in genere quam ſpeciatim per debita loca contrarientur.

§. XXIV.

Cum autem ex iis quæ §. 20. 21. & 22. propoſita ſunt, pateat, effectus timoris & terroris in corpus redundantes, licet generaliter eosdem i. e. noxios eſſe, in ſpecie tamen quoad modum hoſtilitatis, aliquomodo differre, ita ut terror magis repente, & viarum alteratione humores reſtringendo noceat, timor vero magis ſucceſſive, ſed ſimul negotio continuo & naturæ motus turbando noxium effectum edat, haud incongruum erit, breviſſimis inquirere, quo ordine, quibus temporibus, & quo reſpectu, proprie vel timor, vel terror peſti patrocinari eamque graviorem reddere valeat. Si itaque rem paulo curatius penſitemus, facillimo negotio liquet, timorem noxium magis eſſe quocunque peſtis tempore, ſive reſpiciamus Individua adhuc ſana & morbo nondum correpta, ſive ægrota, atque in his tam initium, quam ſucceſſum morbi reliquum. Sana quod attinet individua atque ſubjecta, quamvis in illis timor peſtem citra concurrens contagium producere ac generare non valeat, tamen mentem moraliter angere poteſt, ut anima ſemper & conſtanter, aut ad minimum ſolito frequentius ejusmodi idæis inhæreat, de conſiliis capiendis ſollicita hæſitet, & anxie deliberet, quo nunc ſe vertat, quid incipiendum ſit, dubitando, an hoc vel illud ſit reſolvendum, præcipue ſi variæ morales circumſtantiæ extraneæ concurrant, rem graviorem reddentes. Hæc animi anxietas, ſi etiam extra peſtis ſtatum ſimpliciter modo adſit, notorie quoque alterat motus & actiones vitales & anima-

males, unde contingit ut personæ tales anxietatibus moralibus laborantes inquieti sint, somnum experiantur turbulentum, appetitum habeant vel prostratum, vel vagum; sanguinis & humorum varias experiantur motitationes, nunc congestorias nunc regurgitatorias, ad interiora, unde anxietates quarum rationem reddere nequeunt, extremorum perfrigerationes atque pallores, pulsus remissiones, mox iterum eluctatorias & expulsorias, unde æstus volatici, capitis & faciei rubores, dolores, cum pulsus mutatione exacerbatoria ortum ducunt. Tanto magis autem ac efficacius ejus modi effectus timoris in actus vitales redundantes tempore pestis sese exserere possunt, quanto major tunc temporis est metus, & timor universaliter quoscunque comitatur, propter illud τὸ Θέιον, quod, licet non in morbo, tamen cum morbo populariter grassante præsens ab omni tempore observatum & agnitum fuit: quamvis enim ut jam dictum est in ipso morbo pestilenti nihil divini hæreat, tamen verissimum est, Pestem tanquam peculiarem aliquam, insignem, non quotidie occurrentem, gravissimorum nostrorum delictorum poënam divinitus immitti, quod Sacræ Literæ sufficienter testantur, omnesque Christi nomen gerentes ex abundanti conveniunt, unde merito concludere licet, in genere neminem fere omnis timoris tunc temporis expertem esse, qui tanquam homo peccator ab omnibus delictis immunem se nescit: gradu tamen hunc timorem differre, prout naturalis temperamentorum dispositio singula quasi subjecta ab invicem distinguit. Quodsi itaque ejusmodi timor in individuis sanitate adhuc fruentibus initium capiat, diutiusque in mente hæreat, quid mirandum, si in consuetudinem abiens, accedente demum actuali morbo pestifero per totum ipsius decursum effectum suum noxium in animam & corpus continuet, & natura

 anxiis

anxiis, trepidis, dubiisque deliberationibus atque consiliis adsueta, nunc etiam circa vitales motus & actiones trepide agat dubitando hæreat, quo qualive motu, quo ordine motuum, quonam gradu ipsorum contra materiam lethiferam in corpore hærentem, totique mixtioni animali inevitabilem interitum ac dissolutionem minantem, insurgere debeat: quid mirum inquam, si timore perculsa Natura vel nimis tarde, motus secretorios & excretorios adgrediatur, suamque promptitudinem ad agendum ceteris paribus quasi suspendat, vel nimis præcipitanter nimiam in agendo promptitudinem adplicet, quando materia peccante nondum sufficienter concentrata, nihilominus vehementiores motus suscipit, eoque ipso virus pestilentiale loco speratæ excretionis, tanto firmius tantoque profundius atque intimius humoribus impingit, atque in illos dispergit, ut deficientibus tandem viribus, nulla amplius excretio locum inveniat: vel demum inconstanter agat, omnesq; actus & motus dubie, trepide, prosequatur, mox suscipiendo motus, mox ab illis aliquomodo remittendo, mox hanc, mox illam excretionis speciem molendo; sub quibus titubationibus plurimi peste correptorum succumbunt; cum e contrario illi pestem maxime evadant, in quibus motus illi secretorii & excretorii placide ordinate & tranquille procedunt, nec de reliquo vel per animi pathemata supervenientia, vel per errores regiminis externos turbantur.

§. XXV.

Quemadmodum de timore exposuimus, quod ante morbi accessum, & per totum ipsius decursum continuato quasi actu nocere possit, ita de Terrore quidem dici nequit, quod non semper aliquomodo noceat, verumtamen patet ex ipsius indole & effectu supra explicatis, maximopere illum nocere sub ipso Morbi progressu, quando motus secre-

cre-

cretorii & excretorii jamjam susscepti sunt, & legitimo ordine ad peripheriam corporis procedere debent. Cum enim effectus ipsius maxime redundet in motum tonicum, eumque alterando noxas in retropulsione materiæ peccantis exserat, nemo non videt sub ipso morbi decursu eundem infestissimum esse, ideoque tunc temporis evitari debere: quoniam vel materiæ pestiferæ retrocessio ad interiora, ejusque nova cum humoribus miscela oritur, toti animali mixtioni putredinoso effectu interitum minitans: vel Natura in motibus semel coëptis ac susceptis ita turbari potest, ut pro diversitate temperamentorum, aut individuorum teneriorum ac sensibilium vel a motibus desistat, & viribus prostratis, sub symptomatum lipothymicorum & syncopticorum accessu succumbat, vel desperabunda, quasi extraordinarios violentosq; motus aggrediatur, & sub convulsionibus ac epilepticis motibus ultimos quidem, sed itidem fatales conatus, atq; tentamina motuum minus adæquata suscipiendo, idem fatum experiatur. Quamquam vero dicto modo terror tunc temporis manifestissime noceat, nequaquam tamen sententia nostra est, quasi nullo alio tempore aut modo in peste noxius deprehendi possit: sed utique concedimus, terrorem eo respectu, quatenus timorem subsequentem comitem habet, & quatenus in principio morbi sub primo aggressu vehementia sua extremorum constrictionem parit, itidem nocivum esse, luemque pestiferam in singulis individuis graviorem reddere, quæ ipso percelluntur.

§. XXVI.

Explicatum hucusque pro viribus & temporis ratione fuit, quod, quomodo, & quo tempore timor terrorque in peste noceant atque nocere possint, quo facto optimo jure ulteriori labore supersedere possemus; nisi utilitatem publicam subesse judicaremus, ut ex propositis quædam consi-

lia

lia ad peſtis ſublevationem, ejusque truculentos effectus infringendos ſpectantia extrahamus, ac paulo curatius inquiramus, an & in quantum conſiliorum ac præcautionum hactenus ſolemniorum adplicatio & obſervatio utilis ac proficua ſit aut eſſe poſſit, ad infringendam peſtis truculentiam, ejusque progreſſus arcendos. Et ſicut ratione timoris ac terroris, ejusque effectuum noxiorum, non modo conſentientem, ſed adeo hanc ſententiam foventem, habemus Illuſtrem Rivinum, ut hic unicam Peſtis proximam cauſam in metu ac terrore ponat, ita nec diſplicent nobis, quæ ipſe inde elicit argumenta & momenta, evitationem timoris ac terroris ſuadentia, cum utique ſi legitime, & quantum publicum commodum, legesque forſan latæ permittunt, adhibeantur, nullum dubium ſit, quin peſtis leviores ederet ſtrages. Conſilia quod attinet, quæ vulgo tempore peſtis obſervari & adplicari ſveverunt, in duas generales ſe dividunt claſſes; unam nempe generaliſſime præſervatoriam, alteram, quæ exparte præſervatoria, ſi ſanos reſpicias, ex parte curatoria dici poteſt, quantum ad ægrotantes ſpectat. Prior claſſis comprehendit omnia ejusmodi conſilia, quibus Peſtis acceſſus ab aliis locis infectis arceri ac præcaveri poteſt, & commercium perſonale ac reale cum locis infectis a magnatibus & magiſtratibus prohibetur, circa quæ non habemus quæ moneamus, ſi modo reſpectu perſonarum eo ſtudium intendatur, ut illis nihil deficiat, quod ad vitæ ſuſtentationem, eorumque curam requiritur, & leges latæ charitatis & miſericordiæ limites non tranſcendant, quod quidem a Magnatibus chriſtianis omni jure ſperare licet. Altera conſiliorum claſſis ea comprehendit conſilia, quæ peſtem jamjam præſentem reſpiciunt, & quibus tam ægrotantibus, quam ſanis proſpicitur. Relinquimus hic ſtudioſe conſilia pharmacevtica, quæ

ipſam

ipsam Curam pestis respiciunt individualem, cum in præsenti ad nostram tractationem non pertineat, & forsan alia occasione sub trutinam rationis revocari possit; & unice illa perpendimus, quæ conservationem sanorum, & propagationis pestis inhibitionem concernere solent, sive illa sanis, sive ægrotis adplicentur. Ratione omnium ejusmodi consiliorum in genere monemus, & cum supra citato Rivino aliisque præstantissimis viris statuimus, omnes occasiones, quæ animum sanorum & ægrotantium timore, ac moërore angere possunt, tunc temporis esse evitandas, & omni studio, quantum viribus humanis id fieri potest, a sanis ægrotisque arcendas: ne ipsis consiliis antipestilentialibus in noxas superius explicatas, & huic morbo patrocinantes, præcipitentur. Unde utique cum Medico anglo Richardo Mead sentimus, magistratuum munus primum atque primarium esse, ut cives certiores omni modo faciant, se curam illorum gerere paternam, omniaque consilia contra truculentissimam pestem concepta profluere ex vero patriæ amore, iisque simul persuadeant, indicationem ipsius morbi ab ægrotantibus, aut patribus familias, sibi ipsis adeo necessariam, adeoque utilem atque proficuam esse, ac si incendio tactis ædibus, vicinis inclamaverint; quo tanto meliori cura, tantoque meliori effectu ipsis subsidia parari possint; ne contrario modo consilia coëpta interpretentur cives, & ut rectissime loquitur citatus Author, consilia ad bonum finem tendentia, pro severiore disciplina, & specie supplicii habeant, ideoque quasi metu coacti, morbum celare studeant.

§. XXVII.

Posthæc si consideramus ac perpendimus consueta illa pro peste avertenda, ejusque progressibus infringendis, consilia, solent illa consistere, in ægrotantium a sanis separatione; illorumque ad nosocomia deductione; Domuum infectarum occlusione, & quasi incarceratione omnium personarum intus habitantium, per excubias ante ædes positas; nec non ædium infectarum designatione per tabulam adfixam Signum aliquod triste ferentem; amictu speciali ac peculiari Ministrorum ecclesiasticorum, Medicorum, Chirurgorum, ac Personarum famulantium, curæ & famulitio peste correptorum destinatarum; & tam in utensilium, quam ædium infectarũ combustione. Hæc sunt illa consilia quibus vulgo pestilenti morbo obviam itur, sub spe, quod ita ipsius progressus citissime ac certissime possit impediri; videbimus itaque quantum hæc consilia secundum rationem possint, & quidnam docente experientia efficere soleant, & an intentioni bonæ revera respondeant, an vero ad propagandam pestem, ejusque sævitiam augendam prosint.

F　　§. XXVIII.

§. XXVIII.

Separationem ægrorum a ſanis quod attinet, hanc utique in ſe ſpectatam neceſſariam, & utilem eſſe, quilibet ſponte agnoſcit, omnem autem ſeparationis modum conducibilem eſſe, nemo facile affirmabit, qui conſectaria cujuslibet ſeparationis bene perpendit. Putamus itaque in ejusmodi caſu tres præcipue claſſes ægrotantium eſſe conſtituendas; unam illorum, quibus nil deficit in propriis ædibus, quidquid ad illorum ſanationem, curam, regimen, requiritur; uno verbo qui propriis ſubſidiis ex omni parte morbum tolerare ac ſuperare poſſunt: alteram illorum qui mediæ quaſi conditionis exiſtunt, & quorum opes non in totum ſufficiunt pro ſuſtinendo morbo, ſed aliquam ſublevationem e publico poſcunt, quamvis de cetero capacitate & commoditate ædium, amicorum aut famulantium ſubſidio non ſint deſtituti: tertiam denique pauperum & egenorum, qui nude & ſolitarie auxilium ex ærariis publicis petunt, nullaque ſubſidia e propriis habent. Facta hac claſsificatione, omnium reſpectu in genere, Magiſtratuum ſupremorum officium eſt ut curam gerant, ne defectus aliquis adſit ratione alimentorum, medicamentorum, Medicorum, Chirurgorum expertorum & cordatiorum, ſed ſimul conſcientioſorum ac miſericordium, (qui ex vero amore patriæ & concivium, non vero ex ſola lucri cupiditate officium ſuum gerunt) perſonarum quoque famulantium fidelium, prudentium, & in ſumma omnium illarum rerum quæ ad necesſitatem vitæ, ac ſanitatis tuendæ & reſtituendæ pertinent, quo omnis generis cives, vel ex Magiſtratus miſericordia & liberalitate, vel pro parata pecunia habere, ac ſibi comparare, posſint, quicquid pro illorum commoditate & utilitate requiritur. Singulas autem quod concernit claſſes, reſpectu duarum priorum necesſitas requirit, ut illis in genere & ſine exceptione utilitas ſeparationis ægrorum a ſanis indicetur, ut in ædibus propriis certa loca atque conclavia parata atque ſelecta habeant, pura, non ulida, aut humida, ſed quantū fieri poteſt, aëris liberioris transgreſſui, non tamen actu frigidi expoſita, ad quæ ægrotos ſuos commode transferre posſint, atque in illis per morbi decurſum, debitis auxiliis ipſis ſuccurrere valeant: ubi reſpectu mediæ claſſis utique necesſitas poſtulabit, ut e Publico defectus ſi qui ex aliqua parte occurrant, reſarciantur, ſuppleantur, manentibus tamen in propria domo ægrotis. Tertiam denique quod concernit claſſem, ipſi aliter conſuli nequit, quam per deductionem ad Noſocomia, ubi tamen optandum eſſet, ut ſemper ægrotantes huc translati ex omni parte invenirent, quidquid ad illorum ſolatium per-

pertineret. Cum autem ordinarie atque utplurimum Nosocomia pestilentialia ita comparata sint, ut etiam citra magistratuum intentionem, imo contra illam, squaloribus fœtidis turgeant; ægri sine respectu inter se invicem conjiciantur; famulitio designatæ personæ e tribu levi desumtæ, non ex amore, sed propter sostrum serviant; multitudo decumbentium studiosam ac sollicitam curam, singulis a Medicis, Chirurgis, & famulis impendendam prohibeat ac sufflaminet, stragula sufficientia deficiant; individualis symptomatum consideratio, & secundum hæc rite instituenda curatio locum non inveniat; Medici & Chirurgi pestilentiarii nosocomiis præfecti ordinarie temerarii, minus experti, levioris notæ, per mortes aliorum experimenta facientes existant; neminem esse confidimus, qui nobis vitio vertet, quod omnium Peste ægrotantium translationem ad nosocomia publica sine distinctione suscipiendum dissuadeamus.

§. XXIX.

Nemo enim non sponte videt personas honoratiores, munditiem amantes, mediæ quoque conditionis, quibus aliqua adhuc superest suppellex, ut commodius vitam etiam morbidam agere posſint, maxime hoc vitæ genus in Nosocomiis sqvalidum, fœtidum, anxietatibus & miseriis cumulatum perhorrescere, & maximum gravisſimumque metum atque terrorem eam ob causam plurimos percellere ac afficere, si audiant ægros ad nosocomia esse deferendos; ita ut Rivinus testetur, se in Peste Lipsiensi observasse, plurimos tenuioris fortunæ homines, in momento, quo se in Nosocomium detrudi percipiebant, ob subitaneam consternationem, pesſime habuisse, ac non raro in ipsa via expirasse. Unde consultius esse confidimus, si unicuique cui opes & necessaria non deficiunt, libertas permittatur, non modo in propriis ædibus permanendi, sed etiam de famulantibus personis fidelibus, forsan consvetis & cognitis, amicis etiam & agnatis, sibi consulendi & prospiciendi, quo tanto tranquilliore animo, sine metu & terrore, aliisque animi pathematibus, & sub debita cura suorum morbum sustinere ac perferre valeat: modo observetur, ut ad famulitium non nisi personæ cordatæ assumantur, quæ ultro quasi ex amore erga familiam hoc munus susciperent. Nec dubito fore, quod plures homines sponte hoc officii genus sint suscepturi, si modo certiores essent, quod ejusmodi familiæ, post præstitum officium, si forsan morbo corriperentur, in testimonium gratitudinis, pro illis iterum curam debitam gererent, nec illos ad nosocomia detruderent; cujus rei plura exempla ab ultima peste nostram civitatem

anno 168 . devastante relata icio, de certis opulentis familiis, adhuc superstitibus, ubi tale quid optimo eventu celebratum fuit. Nec obstat forsan movendum dubium, cur non omnibus in genere, pauperibus æque ac ditioribus eandem concesserim libertatem, cum vita apud omnes parem æstimationem mereatur; fateor enim lubentissime, optandum esse,ut singuli ægroti sine discrimine tali libertate gaudere possent, cum autem multitudo ægrotantium tunc temporis impedimento sit,ut non omnia quæ bona essent,sine distinctione in usum vocari queant,non video,quamobrem minus, concessum sit,ditioribus & melioris fortunæ personis majorem libertatem pro commodiore restitutione concedere, cum harum commoda ac tempestiva restitutio aut conservatio multis modis atque respectibus moralibus in pauperum solamen cedere valeat.

§. XXX.

Neque minorem quam separatio intempestiva incutere potest terrorem ac metum ædium occlusio, & quasi omnium illas inhabitantium incarceratio; quid enim lugubrius esse potest, quam si ægri cum sanis in una domo detenti atque inclusi, ab omni reliquorum hominum commercio excludantur, iisque, qui nil magis quam auxilium expetunt, optima auxiliorum genera denegantur, sanisque libertas demitur, quo animum tranquillum servare, aut reddere possint, iisque se vel inter ægrotantes, vel inter famulantes personas pro sostro publico servientes, nil nisi lucrum quærentes, immanes, inhumanas non solum, sed sæpe crudeles, eorum mortem sæpe expectantes, observatos vident atque inclusos, unde tam apud ægrotos qui ejusmodi personarum arbitrio committuntur maximæ anxietates animi, atque abhinc, motuum vitalium turbationes nascuntur, ut utique valde dubium sit, an ægroti evadant, an vero morbo succumbant; quam apud sanos constanter ita incarceratos metus ac timor justissimus oriuntur, quippe qui ægrotantium dolores, symptomata, fata, imo mortem continue adspiciunt, ideoque justo dolore anguntur, præterea autem aliquando famulantium personarum publicarum technas ac fraudes adspiciunt, eoque ipso timent, seipsos, si ægrotarent, similia fata experturos esse; id quod revera non contingeret, si ægrotis concessum esset, ut pro arbitrio ipsorum personas cognitas ad famulitium sibi eligerent,aut sub suorum cura decumberent; & si sanis permitteretur, ut pro recreando animo aliquando liberiorem caperent aërem, eumque puriorem præ illo, quò in domo includuntur. Nec deest ratio, quod ædes ita obturatæ & obse-

ratæ

ratæ quasi seminarium præbeant ulterius propagandæ pestis, quam primum post aliquod tempus simul & semel aperiuntur & mundificantur; tunc enim apertis fenestris ac januis uno impetu omnis infectus aër evolabit, & viciniæ proximæ damnum parabit; prout optime, superius citatus Anglus non modo per rationem a priori statuit, sed per experientiam optimam magistram a posteriori evincit: quando testimonia producit de Peste Anno 1636. grassante, cujus initium fuit violentissimum: verum, (ut ipsius verbis utar) ægris per authoritatem regiam facta domibus egrediendi copia, *a*) vix unus ex viginti, qui sani egressi sunt, in morbum delapsus; ex ægris decem vix unus mortuus est. & *b*) de Peste proxime præcedente, anno 1625. sæviente, quod postquam domos occludere cessassent notorie decreverit: dum ante reclusionem domuum non pauciores 4218. obierunt, proxima vero post septimana funerum numerus ad 3344. & pauco ulterius tempore ad 850. decrevit. Quæ exempla sane palpabilia magistratus ab occlusione ædium & incarceratione hominum deterrere possent atque deberent.

§. XXXI.

Notam quod attinet quæ ædibus infectis affigi solet, non quidem negandum est, neque hanc sine omne occasione ad terrorem prætereuntium affigi posse, cum tamen non omnes qui prætereunt, pari facilitate, aut gradu, a terrore afficiantur, in genere tamen gravior esse possit terror, si quis in opinato domum infectum ingrederetur, ægrosque ipsos adspiceret, e duobus malis minimum eligendum esse puto, meliusque censeo signum aliquod domui affigi, quod quilibet e longinquo videre potest, eoque perspecto pro lubitu eam regionem loci evitare. Hoc tamen monendū duco, quod ejusmodi signa tali modo affigantur ne ad minimū ægrotantes in domo ab ictu aut sono affixionis perterrefiant, sibique ideam formen, quasi nunc de illis actum esset, & ab omnibus reliquis amicis atque agnatis derelicti essent; & desperabundi quasi morbi gravissimam exacerbationem experiantur: quo nomine atque respectu etiam haud inconsultum esset, si loco curruum funebrium strepitum e longinquo excitantium alio modo funera ad locum sepulturæ deducerentur. Nec displicet consilium Diemorbroockii, svadentis, ut sani e domibus infectis egredientes signum aliquod affixum haberent, quo alii illos pro lubitu evitare possent. Quamquam omni tempore melius esse censeo, si quilibet sine timore & metu, sub manus divinæ clypeo, tranquillo animo munia sua subiret, spe certa fretus, sine voluntate Domini, ne capillum quidem capitis in terram procidere posse; si modo omne temeritatis & novitatis studium excludatur. Videmus enim toto die speciem ejusmodi effectus tranquillitatis animi apud permultos Medicos, qui in aliis quoque

a) *Discourse upon the Air, by Tho Cock.*
b) *The Schutting ut of houses soberly debated. an.* 1665.

que morbis contagiosis, epidemicis, malignis, DEO fidentes sine alexipharmacorum usu, in officii sui via intrepide obambulant, nec unquam ejusmodi morbo corripiuntur, cum alii timidiores & nauseosi, quando vix unum alterumve ægrotum visitarunt, halitum graveolentem inspiratione attraxerunt, etiam decumbunt, imo a morbo supprimuntur. Unde hic loci ansam simul capimus laudandi insigne illud fortitudinis medicæ exemplum non modo Diemerbrockii de se ipso testantis, se omnes ac singulos ægrotos tempore Pestis Noviomagensis visitasse, qui ipsius consilium implorarunt, quamvis pestilentiarius Medicus constitutus non esset, sine respectu ad mercedem, eoque ipso multos restituisse ipsumque incolumem mansisse; sed etiam Gedanensium Medicorum, qui deficientibus Medicis pestilentiariis ordinariam suam spartam non reliquerunt, sed peste correptos illorum auxilium quærentes instar ordinariorum ac quotidianorum ægrorum, (exceptis tamen nosocomiis) visitarunt, notorio exemplo fortitudinem hanc ipsis antidotum fuisse, cum ne unicus quidem ex illorum numero peste correptus, multo minus subreptus fuerit. Commendamus itaque multis nominibus hoc ipsum antidotum omnibus Medicis, præsertim junioribus, ut illi adsuefiant, haud immerito enim fieri credimus, Medicorum peritissimorum ac expertorum culpa per indirectum quoque pestem tantas edere strages; hi enim dum munus Medicorum periculoso tali tempore detrectant, ægroti coguntur, ut Empiricis, Tonsoribus, Balneatoribus, & plane imperitis Medicis sese committant, qui plura experimenta faciendo, plurimos ægrorum ad orcum dimittunt. Nec possumus, quin in juniorum medicorum gratiam, elegantissima verba Domini Rivini optime huc quadrantia adponamus; quando dicit: „Quid putas sentire ægrum, si Medicus eum visitare plane detrectet, vel si accedens in limine cubiculi hæreat, aut post ingressum os simul atque nares obturet, „Balsamo obliniat„ pulsum vix attingere audeat, statimque manum abstergens lavansque resiliat celerrimo gradu.

§. XXXII.

Amictum peculiarem Medicorum, Chirurgorum, & reliquorum famulitio dicatorum non quidem in totum rejicimus, in quantum nempe respicit, partim munditiem, per vestimentorum frequentem permutationem obtinendam, partim ipsam vestimentorum speciem quoad materiam ex qua conflata esse debent; Lanea itaque & e pellibus confecta, nec non bombacina, cum notorie facile miasma lethiferum recipiant, eoque ipso illud aliorsum transferri possit, haud incongruum est, si loco talis materiæ alia quædam commodior & aptior eligi ac seligi possit, optimum tamen semper erit ipsa mundities, & plurium vestimentorum frequens permutatio, sub qua illa per vices libero aëri exponi poterunt. De peculiari autem quoad figuram & formam amictu, cum sæpius citato atque laudato Celeberrimo Rivino dicimus jure meritoque: Mirum non esset, si æger repente moreretur, quamprimum spectrum ejusmodi italicum appareret, rostro prægrandi, vitreis oculis, inepto pileo, vesteque talari deforme, atque horrendum, qua imagine diabolica in peste Romana anni 1656. incedebant Medici: is certe venia dignus non videtur, qui, dum sibi nimium prospicit, pluribus exitio est. Haud enim conceptu difficile est, quod ejusmodi larvatæ personæ gravissimum terrorem eumque inhærentem incutere possint, si ex improviso vel sanis vel ægrotis obviam eunt, præcipue infantibus, gravidis, aut delirantibus, vel solum

lum spectrorum metu imbutis, ut gravissima inde deliria, convulsiones, spasmi, cum exanthematum retrocessione violenta, morteque repentina sequantur: quapropter hoc etiam consilium si forte in considerationem aliquando veniret, ad illa relegamus, quæ per terroris ac timoris provocationem pestem deteriorem reddere valent.

§. XXXIII.

Combustio tandem utensilium, & ædium infectarum in considerationem venit; de qua haud indiscretim dicendum aut sentiendum est: Utensilia enim quod concernit, hæc duplicis sunt generis, alia nempe quæ aqua lavari & aëre libero repurgari possunt, qualia sunt Linteamina & reliqua supellectilis lignea aut ænea, vitrea lapidea: alia quæ vel lavari nequeunt, vel etsi laventur, miasma pestiferum non facile dimittunt, quorsum pertinent Lanea, bombacina, pellicea, Lecti aliaque. De prioribus itaque censemus, satius esse ejusmodi utensilia aqua & sapone, aut pro re nata arena lavare, aëri liberiori ac puriori per tempus exponere, talemque mundificationem sæpius repetere, ut illorum concrematione non indigeat: reliqua autem cum vel propter pinguedinem subtilem ipsius junctam, miasma semel inhærens ægre dimittant, vel propter sudorem profundius penetrantem, plumis lectorum inhærentem lavari aut sufficienter mundificari nequeant, melius concremantur, ne alicui de novo noceant: id tamen attendendum, ut ejusmodi utensilium concrematio in loco a civitatibus remoto instituatur, ne fumus rerum combustarum tractu ventorum iterum ad civitatem deferatur. De ædium combustione autem, quæ infectæ fuerunt, aliqui sententiam fovent, quod sit non modo utiils, sed necessaria, ut nihil de miasmate pestifero remaneat, quod de novo expandi, aliisque communicari possit, sed totum in auras dissipetur, & flamma disjiciatur, reputantes, hoc modo simul & semel omne miasma pestiferum radicitus extirpari posse. Sed ut taceamus periculi, respectu incendii quod quidem debita industria præcaveri pro viribus potest, metum tamen atque terrorem incutit; ab omni tempore observatum fuit, luem pestiferam ordinarie a calore externo incrementum capere, ac miasma pestilentiale subtilisari, tenuius reddi, atque expandi, ut tanto majore activitate corpora invadat plura, eaque vehementius aggrediatur, unde immerito concluditur, hunc quoque calorem idem posse, ideoque magis noxium quam proficuum esse: & quamvis in contrarium objectio formari posset, solis calorem & tempestatem calidam effectum illum exacerbatorium quidem præstare, ab illo tamen non concludendum esse ad calorem ignis, quippe rapidiorẽ celeriorem ac vehementiorem, particulas miasmaticas simul & semel disjicientem; tamen hoc argumentum, ita nude contrarium non probat, quin dubium quoddam remaneat: præterea autem ipsa experientia rem non confirmat, sed potius contrarium monstrat, dum non solum e Galliæ regionibus aliquoties relatum est, domiciliorum destructionem & concremationem adhibitam esse, pro infringendis & inhibendis Pestis progresibus, & tamen Pestis sæviit, neque hucusque in totum sævire desiit: sed præterea supra citatus anglicus Author, ex alio Scriptore Hodges De Peste; allegat experimentum factum ac institutum, ubi ignes per omnes vicos totum triduum fuerunt imperati, & nocte unica insequente non pauciores quatuor millibus obiere, cum singulis prioribus vel posterioribus septimanis non multo ter amplius hoc numero elati fuissent, Unde equidem

dem concedimus, concremationem alicujus domicilii, forsan ab aliis satis remoti, in primo pestis principio aliquid posse, verum quando Pestis jamjam majora augmenta cepit, nil commodi inde redundare in publicum.

§. XXXIV.

Quibus ita secundum ordinem expositis & explicatis nil superesse putamus, quam ut generaliter summam conclusionis eo reducamus, ut omnia ejusmodi consilia, quæ sanis aut ægris timorem ac terrorem parare ullo modo apta sunt, studiose pro viribus evitemus ac disvadeamus; propter supra citatas rationes, cum motus naturæ placidos atque legitimos evertant, turbent, & inordianatos reddant, secretionis & excretionis negotium sufflaminent atque invertant; & e contrario unicuique fortitudinem animi, mentemque tranquillam commendemus, quo omnia tunc temporis accidentia æqualiter ferat, nec se ad quævis animi pathemata vehementiora excessive moveri patiatur, quod ultimum quidem satis ardua res est, non tamen tam ardua, quin partim precibus ardentibus, partim ipsa consvetudine actiones suas morales moderandi, si non in totum, tamen in tantum obtineri possit. Sic enim simul obtinebit, ut natura in actionibus vitalibus morales sequatur, & itidem periculo instante, placide & ordinate easdem prosequatur. Unde loco tristitiæ ac metus tunc temporis maxime familiarium, potius hilaritatem moderatam commendamus, eaque adminicula svademus, quibus mens hilaris effici aut conservari potest; quo nomine solitudinem disvademus, & consortia amica, imo Vini moderatum usum commendamus. De reliquo mundities corporis atque locorum sit commendatissima, quoniam tunc temporis facillimum est, ut ex foëtore alieno quis nauseam atque terrorem concipiat ad plura graviora symtomata disponentem. Unde loca publica, & ædes tali tempore ab omnibus sterquiliniis, animalium cadaveribus, aliisque foetorem spargentibus rebus debent diligentissime repurgari. Quorsum etiam pertinet Defunctorum tempestiva remotio, nec in ædibus putrescant, foetorem spargant, miasma infectionis quantitate & qualitate augeant, & quod maximum est, sanis adhuc aut viventibus terrorem metumque incutiant, eorumque decubitum graviorem reddant. Eodem quoque respectu Magistratus publici caveant, ne loca sepulturæ nimis propinqua sint incolis civitatum; & cadaveribus putrescentibus, halitum spargant noxium. Hæc sunto Benevole Lector, quæ inpræsentiarum de Timoris atque Terroris noxa in Peste proponere libuit. Et quamvis fateamur, plura quæ dicta sunt, fusius explicari, aut aliorum præstantissimorum Virorum testimoniis confirmari potuisse aut debuisse, maluimus tamen pedem hic figere, quam limites dissertationis transcendendo, tuo favore abuti. Secundet Benignissimum Numen nostros conatus, ut publicam utilitatem post se trahant; cui pro concessis viribus sit summa Laus & Gloria.

